

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

Анотація. Висвітлено принципи ведення обліку кредитних операцій у комерційних банках України. Подано характеристику класифікації балансових та позабалансових рахунків для обліку даних операцій. Описано загальні принципи бухгалтерського обліку кредитних операцій.

Аннотация. Освещены принципы ведения учета кредитных операций в коммерческих банках Украины. Дана характеристика классификации балансовых и внебалансовых счетов для учета данных операций. Описаны общие принципы бухгалтерского учета кредитных операций.

Annotation. The article deals with the principles of accounting credit operations of commercial banks in Ukraine. The classification of balance sheet and off-balance sheet accounting for these transactions was characterized. The general principles of accounting credit operations were described.

Ключові слова: кредитні операції, процентні доходи, метод "за період", метод "на період", пролонгована заборгованість, прострочена заборгованість.

У сучасних умовах універсалізації діяльності фінансових установ розширення спектра фінансових послуг стало важливою умовою для стабільного економічного зростання в країні. Розвиток економіки країни значною мірою визначається ступенем розвитку банківської системи.

Отже, метою даної статті є висвітлення принципів ведення обліку в комерційних банках, розкриття особливих підходів до ведення кредитних операцій банку, пропозиції щодо покращення обліку кредитних операцій у комерційних банках та звернення особливої уваги на методологію.

На даному етапі розвитку сучасної національної банківської системи існує великий спектр різноманітних банківських послуг, але жоден банк не може функціонувати без системи щоденного обліку операцій, які стосуються змін в активах, зобов'язаннях і капіталі (оскільки тільки завдяки такому обліку керівництво банку має можливість постійно стежити за його діяльністю). Саме тому виникла потреба у виникненні особливих підходів до ведення обліку деяких видів операцій комерційних банків [1].

Вивченням цього питання займалися такі вчені, як: Кіндрацька Л. М., Герасимович А. М., Арістова А. М., Шульга Н. П., Васюренко О. В., Волохата К. О., Череп А. В., Андронova О. Ф., Мороз А. М., Савлук С. І. [1 – 5].

Кредитні операції посідають ключове місце з-поміж активних операцій комерційних банків. У більшості банків позичкові рахунки складають не менше половини їх сукупних активів і забезпечують близько 70 % від отриманих ними доходів. До кредитних операцій належать: позичкові операції, операції кредитного характеру та послуги кредитного характеру. Тому досліджувана тема є досить актуальною зараз [4].

Бухгалтерський облік кредитних операцій ґрунтується на принципах, загальноприйнятих у міжнародній практиці, зокрема:

- безперервності діяльності установи банку;
- стабільності правил бухгалтерського обліку;
- обережності;
- поділу звітних періодів (нарахування доходів та видатків);
- дати операції;
- переваги змісту над формою;
- оцінки активів та пасивів;
- окремого відображення активів і пасивів.

В основу формування синтетичних рахунків для обліку кредитних операцій покладено класифікацію кредитів, запроваджену НБУ [2].

Балансові рахунки для обліку кредитних операцій розміщені в першому та другому класах плану рахунків. Розподіл рахунків за класами узгоджується з принципами побудови балансу, в даному випадку окремого відображення міжбанківських та клієнтських операцій.

У першому класі "Казначейські та міжбанківські операції" згруповані рахунки для обліку кредитних операцій, які, по-перше, виникають з приводу отримання комерційними банками запозичених коштів від Національного банку України і, по-друге, відображають відносини з отримання та надання позик іншим комерційним банкам.

У складі позабалансових рахунків передбачені рахунки для обліку забалансових зобов'язань банку кредитного характеру. Вони згруповані у такі рахунки дев'ятого класу:

- гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам (рахунок № 900);
- гарантії, що надані клієнтам (рахунок № 902);
- сумнівні гарантії та поручительства (рахунок № 909);
- зобов'язання з кредитування, які надані банкам (рахунок № 910);
- зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам (рахунок № 912).

Фінансовий облік надання або отримання кредитів, визнання доходів (витрат) за кредитними операціями здійснюється за рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України (постанова Правління НБУ від 21.11.97 за № 388).

Нараховані доходи обліковуються за відповідними рахунками групи, в якій обліковується номінал кредиту; на наступний день після їх очікуваного погашення, у разі неотримання платежу переносяться на відповідні рахунки простроченої заборгованості.

Прострочені нараховані доходи, що визнані сумнівними, списуються з відповідного балансового рахунку і переносяться на позабалансовий облік. Подальше нарахування доходів за даною кредитною угодою проводиться позабалансом доти, доки кредитний актив не буде списаний з балансу банку за рахунок відповідного резерву.

Процентні доходи, які отримані авансом, обліковуються за рахунком 3600 "Доходи майбутніх періодів". Надалі банк поступово амортизує доходи майбутніх періодів, тобто відносить на доходи відповідну суму процентів, що відносяться до звітнього періоду.

Дана операція відображається в обліку бухгалтерським проведенням:

Д-т Доходи майбутніх періодів;

К-т Процентні доходи (відповідні рахунки класу 6).

Бухгалтерські проведення за кредитною операцією стосуються:

1) обліку номіналу кредиту та зміни основної суми боргу;

2) обліку процентних та комісійних доходів.

Облік номіналу кредиту залежить від методу виплати процентів:

за період;

на період.

У разі застосування методу "за період", проценти можуть виплачуватися періодично або в кінці терміну, визначеного кредитною угодою, а номінальна сума кредиту і сума, що перераховується на поточний рахунок клієнта (або кореспондентський рахунок банку), збігаються.

Під час укладення угоди виконується бухгалтерське проведення за позабалансом на суму, зазначену в кредитній угоді:

Д-т 9129 Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам

К-т 9900 Контррахунок.

Одночасно проводиться зворотний запис за позабалансовим обліком:

Д-т 9900;

К-т 9129.

Обумовлені кредитною угодою комісійні винагороди списуються банком самостійно меморіальним ордером з поточного рахунку позичальника, що відображується проведенням:

Д-т Поточний рахунок позичальника;

К-т Комісійні доходи (рахунки класу 6).

Питання про утримання банками суми комісійної винагороди відразу із суми кредиту остаточно не вирішено. У бухгалтерському обліку зміст даної операції відобразатиметься так:

Д-т Кредитний рахунок позичальника;

К-т Поточний рахунок позичальника;

К-т Комісійні доходи.

У процесі застосування методу "на період" проценти можуть сплачуватись повністю або частково в момент видачі кредиту, тобто авансом. Оскільки сума, що перераховується на поточний рахунок позичальника, буде зменшена на суму процентів, сплачених на період, у фінансовому обліку окремо обліковується сума номіналу кредиту та сума процентів, що сплачена авансом. Протягом дії кредитної угоди сума авансових процентів має бути амортизована [5].

Протягом терміну дії кредитної угоди основна сума номіналу кредиту зменшується на суми, що сплачуються позичальником у погашення заборгованості. Як правило, передчасне погашення заборгованості позичальники не проводять.

Облік нарахованих доходів за кредитними операціями, зазвичай – це процентні доходи, здійснюється відповідно до затвердженої наказом облікової політики банку. Саме цим документом визначаються критерії щодо застосування під час нарахування процентів у даному звітному фінансовому році одного з можливих методів: рівних частин, актуарного або методу процентного числа.

Розгляд принципових різниць за даними методами не входить до методології бухгалтерського обліку. Нарахування процентів за кредитами входить до функцій кредитного або фінансового підрозділу банку, а до бухгалтерії передається відомість нарахування процентів, на підставі якої проводяться бухгалтерські записи. За кожним позичальником – клієнтом даного банку щодо суми нарахованих процентів оформляється меморіальний ордер у двох примірниках. Перший залишається в документах банку, котрий видав кредит, другий передається банку – платнику процентів за кредитом.

Для обліку нарахованих процентів використовуються відповідні рахунки "Нарахованих доходів":

Д-т Нараховані доходи;

К-т Процентні доходи.

Використання рахунку "Нараховані доходи" дозволяє банку контролювати правильність та своєчасність отримання своїх доходів.

Облік комісійних доходів за кредитними операціями залежить від природи цих доходів [3].

Додержання загальних принципів бухгалтерського обліку кредитних операцій можливе під час виконання обов'язкового правила: пролонгована заборгованість, прострочена заборгованість, а також нараховані доходи та прострочені нараховані доходи мають обліковуватись за відповідними рахунками тієї групи плану рахунків, у якій обліковується номінал кредиту (сума основного боргу за кредитною угодою).

Отже, в даній статті розкриті основні принципи ведення бухгалтерського обліку кредитних операцій банку, розкриті основні закономірності проведення, які відображаються в обліку, звернуто особливу увагу щодо методів нарахування відсотків, опираючись при цьому на роботи вчених, які у своїх працях особливу увагу приділяють обліку кредитних операцій.

Література: 1. Арістова А. М. Фінансовий менеджмент у банку. Опорний конспект лекцій / А. М. Арістова, Н. П. Шульга. – К. : КНТЕУ, 2011. – 123 с. 2. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2010. – 599 с. 3. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посібн. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2009. – 464 с. 4. Череп А. В. Банківські операції / А. В. Череп, О. Ф. Андросова : навч. посіб. – К. : Кондор, 2008. – С. 33–39. 5. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2010. – 384 с.